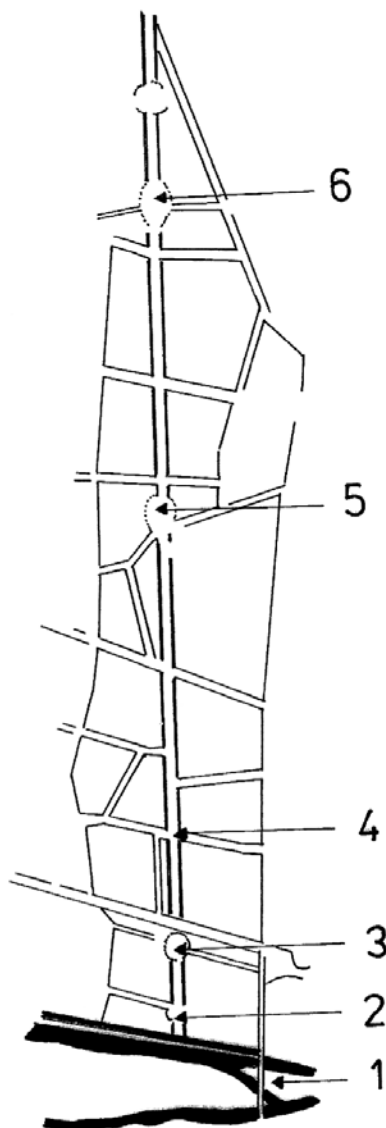

Каменко М. Марковић,
Родна кућа Константина Бранкушија.
Уље на платну

План Меморијалног комплекса у
Тргу Жиу (цртеж К. М. Марковић)

1. Река Жиу
2. Сто ћутања
3. Капија пољупца
4. Црква св. Петра и Павла
5. Стуб бескраја

Каменко М. МАРКОВИЋ

ТРГУ ЖИУ – СВЕТИЛИШТЕ ХАРМОНИЈЕ

Абстракт: Овај рад има за циљ да представи Меморијални комплекс у Тргу Жиу (Румунија), ремек-дело Константина Бранкушија (1876-1957), једног од најзначајнијих скулптора у историји цивилизације. Подигнут у периоду 1937-1938. година, Меморијални комплекс представља синтезу свих Бранкушијевих напора у скулптури. Наиме, уметнику је пошло за руком да оствари величанствено дело које представља синтезу скулптуре, пејзажне и градске архитектуре.

Најчувенији скулптор прве половине XX века, Константин Бранкуши родио се 19. фебруара 1876. у селу Хобица, општина Пештишани, регија Горж у Румунији у породици сиромашних земљорадника. Основно образовање уз много напора стекао је у Брадицени и Пештишанију. Од 1894. до 1898. године учио је за уметничког столара и студирао на Универзитету у Крајови. Између 1898. и 1902. наставио је студије на Уметничкој академији у Букурешту. Онда је 1902. преко Немачке и Швајцарске отишао у Париз, у који је најзад стигао 1904. године. После даљих студија у Ecole des Beaux-Arts код вајара Мерсијеа почео је да излаже, најпре у Salonu de la Nationale, а затим у Јесењем салону. Огист Роден, импресиониран његовим експонатима на Јесењем салону 1907, позвао га је да му постане асистент. Бранкуши га је одбио уз примедбу: „У сенци великог дрвета ни трава не расте.“ Цела је Француска осетила да се родио нови скулптор.

Константин Бранкуши кроз своју скулптуру и цео свој скулпторски живот остаће чврсто укомпонован у пејзаж, мит, легенду и историју своје големе и брдовите Румуније, раскошне по својим легендама, веровањима и митовима. Та земља, планинска и велика, на дну је његовог бића и он према њој ствара друге земље, друге светове – Бранкушијеве светове. Свако Бранкушијево

дело је симбол, па отуда и уметникова потреба да их додатно не обајашњава, већ да захтева од посматрача да их дуго гледа, све док их не види. Појединачно гледано, његово дело зрачи неким недокучивим осећањем, неком умилном добротој, спокојством које човек има потребу да види. „Нема ништа дивније од дара уживања у животу и откривања лепоте у свему што нас окружује. Уосталом, то је и разлог постојања уметника. Моје скулптуре не треба поштовати. Потребно је да их волите и пожелите да се играју са њима. Желим да вајам облике који могу људима да донесу радост.“

Бранкушијева уметност је обухватала природу материјала у свим његовим манифестацијама. Он је своја дела рађена у бронзи, мермеру и дрвету доводио до степена перфекције који се ретко виђа у историји скулптуре. По њему, једна добро направљена скулптура треба да има моћ да исцељује онога ко је посматра. „Не захтевајте од мене ни сумњиве формуле ни некакво тајанство. Оно што вам ја дајем, то је чиста радост.“ Константин Бранкуши је XX веку подарио свест о чистом облику, омогућио прелаз са фигуративног представљања стварности на изражавање суштине ствари, и на револуционаран начин обновио уметнички језик, оплеменивши га једном новом, духовном димензијом.

Константин Бранкуши. *Сто ђутања*.

За пола века стваралачке активности, Бранкуши је остварио само три јавна споменика на отвореном: Надгробни споменик Петру Станеску, на гробљу Думбрава у Бузау (Румунија), Пољубац на гробу Тање Рашевске на гробљу Монпарнас у Паризу и Меморијални комплекс у Тргу Жиу.

Уметник чије су се идеје подудариле с великим идејама човечанства, које су изrekli сасвим

обични умови, умро је 16. марта 1957. године, у Паризу. Три дана потом, сахрањен је на Монпарнасовском гробљу, где и данас почива.

Константин Бранкуши. *Капија пољупца*.

Последње Бранкушијево генијално остварење је Меморијални комплекс у Тргу Жиу¹, направљен у периоду 1937–1938. година, у славу хероја из жупаније Горж, погинулим у Првом светском рату. Комплекс се састоји од три основне целине: *Стола ђутања*, *Капије пољупца*, и *Стуба бескраја*.

Прича о овом чудесном комплексу је готово невероватна. Захваљујући архивама, сакупљеним сећањима и сведочанствима, данас се прилично добро знају све недаће које су пратиле његову реализацију. Константин Бранкуши је дуго размишљао да подигне споменик у част румунских хероја погинулих у Првом светском рату. Његов први *Стуб бескраја* датира још из 1918. године, када мир још није био закључен.

У чланку названом „У разговору са Конст. Бранкушијем“ објављеном у часопису „Фацла“, 13. октобра 1930. године, Лучијан Броз је напи-

¹ Град је удаљен петнаестак километара од Хобице – села у којем се Бранкуши родио. У селу је сачувана Бранкушијева родна кућа, која је деведесетих година минулог века претворена у Casa Memorială Constantin Brâncuși.

сао: „Причао нам је са каквом љубављу би желео да нешто изваја за Румунију. Прошло је осам година од како смо започели разговоре да направим споменик херојима за моје родно село у Горжу. Постоје два комитета која се ни до данас нису сложила.“

Константин Бранкуши. *Клуна и две столице.*

Ево, дакле, јасно забележене, у неспорном документу који се појавио у јесен 1930. године, Бранкушијеве жеље „да изваја нешто за Румунију,“ и датум почетка преговора: 1922. година, односно, пре „осам година.“

Шта се догодило у тих 15 година које су прошле од 1922. до 1937, када су почели радови на реализацији Меморијалног комплекса у Тргу Жиу, остаће заувек тајна.

Бранкуши се противио предлогу да се брзо ради. У младости је добио савет од славног Огиста Родена да не ради сувише брзо, и од тада је допуштао да му временом сазревају плодови рада. Радио је на више скулптура истовремено и узимао је увек исте теме. Након извесног времена, те исте теме обрађивао је у другом материјалу, инсистирајући на још већој техничкој перфекцији. Од првог до последњег дела није престао да тежи савршенству.

„Можда ћу једнога дана наћи неку другу интерпретацију, бољу. Ко би уопште могао да тврди да је неко дело стварно завршено“?

Правио је скице за *Стуб пољупца*, са истим мотивима, које је клесао на постољу *Стуба бескраја*, у више верзија. У његовој глави се полако током година рађала визија споменика херојима. Због тога, када му је 1935. године, Милица Петрашку (1892–1978), његова бивша ученица, пренела позивницу Аретије Татареску, председнице Националне лиге жена из Горжа, да направи споменик херојима у Тргу Жиу, он је био спреман: знао је шта треба да уради.

Милица Петрашку је одговорио у писму од 11. фебруара 1935. године: „Недостајало ми је да по-

ново видим наша бела снежна поља, која нисам видео још од детињства [...]. Сада сам одлучан да дођем у мају месецу, и не могу да вам објасним колико бих био срећан да могу да урадим нешто код нас, у земљи. Захваљујем се вама а такође и госпођи Татареску на привелегији коју жели да ми укаже. У садашњости, сва дела започета пре толико времена су при крају и ја сам ученик који треба да постане калфа – тако да ми ваш предлог није могао бити бољи.“²

Требало је да прођу још две године, док бирократске формалности, састанци и одлуке комитета и административних форума нису довеле до почетка радова на терену. В. Г. Палеолог и Јон Погориловски су испричали до најмањих ситница детаље са тих састанака. Бранкуши је показао на седници Комитета националне лиге жена из Горжа, фотографију *Стуба бескраја* – монтажу, која је резултат слагања геометријских форми, у три варијанте, и рекао: „Одлучио сам у Паризу да ће споменик бити *Стуб бескраја*. Ево га“! Очи присутних зачуђено су посматрале фотографију која је, за њих, представљала ништа друго до сеоски стуб, причала је Аретија Татареску, која је првенствено желела Петла за овај споменик.

Константин Бранкуши. *Клуна.*

Бранкуши је жарко желео да реализује једно монументално дело у отаџбини, али није био спреман да одступи од оних уметничких и естетских вредности за које се дуго и упорно борио у Паризу. Овом приликом је рекао да преферира стуб за спомен мртвима, и да у свом атељеу, има већ припремљене две верзије овог споменика.³

Члановима Комитета, понудио је пројекат са једном монументалном скулптуром у камену (*Стуб бескраја*), која би била окружена простра-

² Tretie Paleolog, *De vorbă cu Brâncuși*, 88–90 (u rukopisu).

³ I. Pogorilovchi, *Comentarea Copodoperei*, „Junimea“, 1976, 254–255.

Константин Бранкуши. *Столица.*

ним травњаком. Када тај предлог није прихваћен, понудио је пројекат који се састојао од три скулптуре међусобно повезане и интегрисане са старим језгром града.

Сукоб Бранкушија са средином која није била спремна да схвати генијалног уметника, није румунска специфичност. Овде је место да подсетимо да су велики мајстори, сликари и скулптори, Микеланђело, Рембрант, Делакроа или Сезан, увек за неколико година испред својих бојажљивих обожавалаца. Можемо само да нагађамо шта је све морао да отрпи Огист Роден, након што је 1897, завршио *Балзаков споменик*, ремек-дело скулпторске уметности, с којим се завршила једна и отпочела друга епоха у скулптури.

Публика је у односу на генија сат који заостаје.

Меморијални комплекс је свечано отворен почетком октобра 1938. године, али је убрзо прекривен велом заборавља, и није спомињан четврт века. Ниједном страном критичару уметности није било дозвољено да га обиђе пре 1964. године. Од румунских критичара, једино је В. Г. Палеолог (Бранкушијев пријатељ), видео комплекс пре његовог поновног отварања, у јесен 1963. године.

По отварању, постао је место ходочашћа за бројне љубитеље уметности из читавог света, јер Бранкушијева дела у Тргу Жиу творе најчаробнији, најпоетичнији и највеличанственији

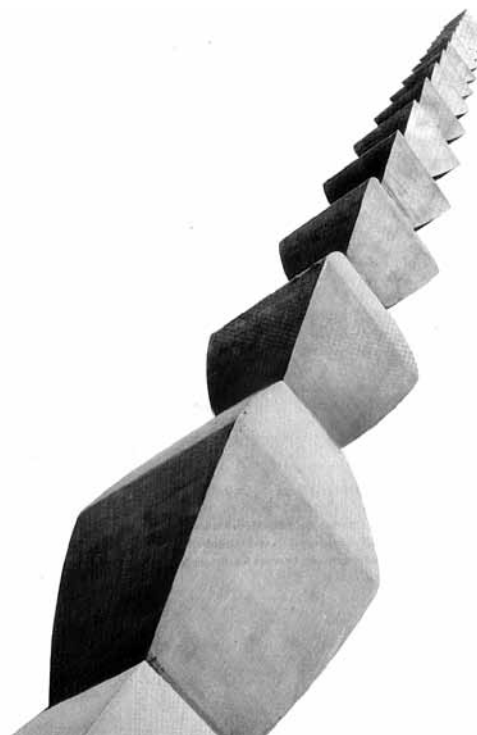
скулпторски комплекс који је икада остварен у људској историји.

Током пролећа, лета и јесени, та варош најлепша је румунска башта и музеј под капом небеском.⁴

Зашто је Бранкуши допустио (за живота) да најблиставија творевина његове генијалности, дело које се може сматрати синтезом свих његових напора у царству уметности, буде толико дуго непознато широј јавности? Да ли је, можда, сумњао да пројекат неће бити прихваћен у његовој отаџбини, или је већ био до те мере уморен сумњама својих савременика, који нису на прави начин схватили његова дела? На ова питања никада нећемо добити одговор.

Видети Бранкушија у Тргу Жиу, то је догађај који омађијава.

Три скулптуре су смештене по вертикалној оси у односу на реку Жиу. Прва Алеја полази од лепо уређене речне обале (река је симбол пролазности живота), и води до *Стола ђутања*. Посматран из птичје перспективе, *Сто ђутања* има изглед сунчаног сата. Све је кружно, композиција као и сваки појединачни елемент. Маса је један ци-

Константин Бранкуши. *Стуб бескраја.*

линдар чија спољна основа има облик савршеног круга пречника 215 сантиметара и висине 43 цм. Овај цилиндар, који личи на млински камен, постављен је на цилиндричну потпору пречника

⁴ Kamenko M. Marković, *În curtea casei părintești a lui Brâncuși*, „Agero“, Ștudgart, 31. 7. 2011.

200 цм и висине 33 цм. Укупно, висина стола је 76 цм, дакле, висина једног ниског сеоског стола. Дванаест табуреа од камена, кружно распоређених око стола, имају облик једне клепсиде, која изгледа као да мери време. Ниједан оштар угао се не јавља у овом свету криве линије, савршених облика и строге геометрије.

Нема јединственог мишљења у Румунији, међу истраживачима Бранкушијевог живота, колико је пута славни скулптор долазио у домовину између 1935. и 1938. године. Тај податак није без значаја, али је много важније од тога да правилно тумачимо називе Бранкушијевих дела: *Стуб бескраја* и *Сто ћутања*.

Штефан Ђорђеску – Горжан (инжењер који је надгледао монтирање и подизање *Стуба бескраја*), указује на чињеницу да су поједини критичари *Стуб бескраја*, називали Споменик у част хероја, *Стуб бескрајне захвалности*, *Стуб бесконачности*, *Бескрајни стуб*, *Стуб сећања*, *Стуб жеље*.⁵

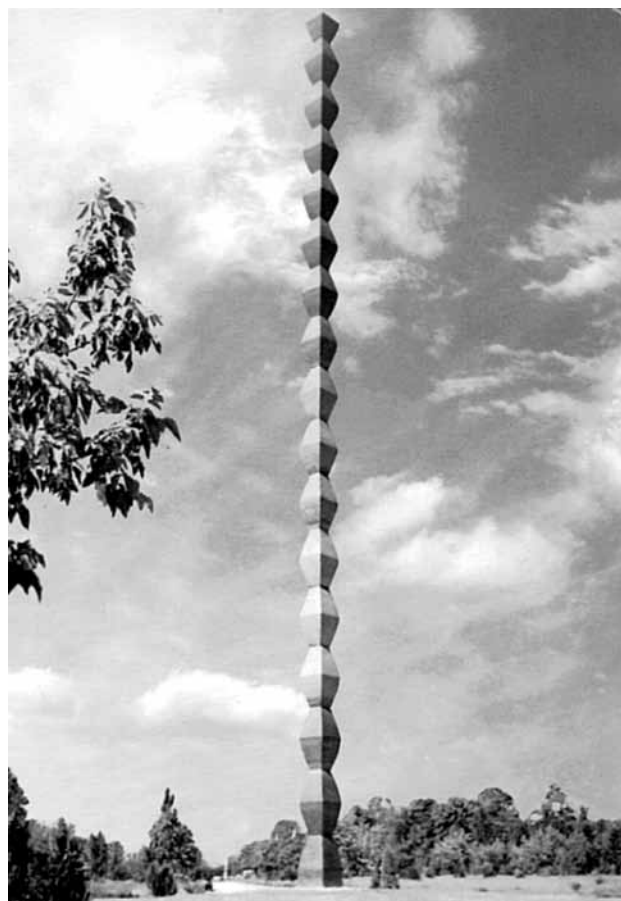
Постоји, међутим, један неспорни документ који се односи на ово дело, и који потиче од самог Бранкушија. Наиме, у каталогу његове изложбе одржане 1933. године у Галерији Брамер у Њујорку, налазимо наслов „Column without end“ који, преведен на румунски језик, значи *Стуб бескраја*. А као поднаслов, Бранкуши је додао: „пројекат за стуб који би, када се увећа, подупирао небески свод.“

Константин Бранкуши је са посебном пажњом бирао називе својих скулптура, јер све оне имају одређено значење, и ти називи се не могу и, не смеју мењати!

Што се тиче *Стола ћутања*, и ту је све јасно. Октобра 1939. године, Бранкуши је боравио у Букурешту и у разговору са Јоанелом Жиануом, казао да му није јасно зашто се у Румунији за *Сто ћутања* предлажу називи: *Дачански сто*, *Сто Тајне вечере*, *Сто гладних*, *Округли сто*, *Сто апостола*, *Сто мира*, *Сто породице*, *Сто свадбене вечере*, *Сто сећања*, *Сто човечности*.

Сасвим је извесно, да је назив *Сто ћутања*, у стручној литератури први употребио Јоанел Жиану, 1963. године, и он је прихваћен од свих аутора, који су потом писали о Константину Бранкушију.

За разлику од других Бранкушијевих скулптура, које су спремне да полете са постоља, пут небеских висина, три скулптуре из Меморијалног комплекса у Тргу Жиу су чврсто усађене у земљу. Из земље се подижу *Сто ћутања*, *Капија пољупца*

Константин Бранкуши. *Стуб бескраја*.

лица и *Стуб бескраја*, и као да стављају печат на мисао да израстају из родне грудe.

Сто ћутања је у Бранкушијевој концепцији, био само први починак у свечаној поворци хероја?

У Градском парку у Тргу Жиу, *Сто ћутања* је оаза мира и прибраности, погодна за духовно причешће. Он „сугерише затворену криву линију круга која спаја, зближава и уједињује“, казао је Бранкуши.

Друга Алеја, дуга је 121 метар. Са њене леве и десне стране распоређено је по 15 столица и по једна клупа. Алеја спаја *Сто ћутања* и *Капију пољупца*, другог одмаралишта поворке хероја.

Капија пољупца делује као магнет, својом чудесном енергијом. Пуна тоpline и пријатељства, има за циљ да привуче и да загрли посматрача, који се у њеној близини осећа заштићеним, а не притиснутим, њеном великом тежином.

Још 1937. године, Клаудиа Милиан је истакла духовну димензију *Капије пољупца*: „Дуго сам посматрала ову капију и доживела осећај јасне смирености. У хармонији савршених пропорција, у широком простору површина и у једноставној игри цртежа, синтеза расте у чистоти, и дух се уздиже изнад облика... То је једноставна и покретљива капија, као страница румунске хронике. Емотивна мисао је прешла као уздах преко тешког

⁵ Șt. Georgescu- Gorjan, *Cu privire la ansamblul statuar brâncușian*, „Viața Românească“, br.12, 1964.

блока и врховима крила огребала невини цртеж инспирације[...]. То је слава посвећена камену из чије чврстине произилази звук песме и љубави. Стубови стварају два близанска тела и два лика овенчаних пољупцем.⁶

Како је показао сам Бранкуши, у разговору са Малвином Хофман, идеја *Катије пољупца* „води у други свет,“ у онај свет после, изван смрти, која је изражена спајањем мотива *Пољупца* са мотивом примордијалног јајета, у декорацији два стуба, који подупиру архитрав. Заиста, фигуре двоје заљубљених постају, у геометријској репродукцији, две половине лопте, које својим спајањем, формирају облик јајета, клице живота.

На тај начин, симбол *Катије пољупца*, изгледа јаснији: у свечаној поворци душа хероја, одмаралиште пред *Катијом пољупца*, значи потврду тријумфа живота над смрћу, кроз дар љубави. А фриз са геометријски стилизованим мотивом *Пољупца* на архитраву, који се непрекидно понавља 40 пута, евоцира управо, ту процесују душа хероја.

Између *Катије пољупца* и *Стуба бескраја* (смештени у истој линији), простире се 1154 метра дуг Пут хероја – нека врста *Via sacra* – који пролази кроз град све до *Стуба бескраја*, који је смештен у један округли трг, који подсећа на примордијални облик јајета. У овај урбани простор интегрисана је и Црква светих апостола Петра и Павла, која се налази отприлике, на средини тог пута, у старом, најлепшем делу града.

Зашто је Бранкуши раздвојио ова два споменика, у Градском парку, трећим, остављајући толико велику удаљеност између њих?

Овде се јавља Бранкушијева урбанистичка генијалност, он је желео да укључи цео град Тргу Жиу у слављење својих хероја из Горжа. У исто време, значајно је увећао обим свог споменика и продубио му симболичку вредност.

Помоћу ова три одморишта, комплекс – као облик у развоју – прелази цео град, увлачи га на тај начин у свој имагинарни простор, и као да читава популација учествује у поворци хероја.

Постоји и духовни континуитет између ова три елемента комплекса, по оси која их спаја. То је сусрет између неба и земље.

Стуб бескраја је природни наставак поворке хероја, то је последње заустављање које их припрема за уздизање у небо. „Ако у историји модерног вајарства постоји дело које, са сваке тачке

гlediшта, заслужује назив ремек-дела, онда је то без сумње *Стуб бескраја* у Тргу Жиу.“⁷

Стуб бескраја се састоји од 16 делова ромбоидног, октагоналног облика, од метализираог туча, који је Бранкуши звао „стаклене куглице.“ Први елемент је пресечен на пола и као да расте из земље, а последњи преузима други део, на врху, отвара се ка небу, као жртвени пехар, и оставља утисак да може да иде у недоглед.

Висина једног дела је 1,80 м, што одговара нормалном расту човека. Бранкуши је рачунао да свака скулптура треба да пође од људске мере. „Облик и уравнотежене пропорције су велико Да, преко њих успевамо да спознамо сами себе.“ У овом случају, човек је мера, степенник, на путу ка небу.

„*Стуб* има висину 29, 335 м, а један елемент око 180 см, из чега произилази да је однос између висине стуба и једног скраћеног октаедра око 16,2 м, дакле, око десет пута. То је златни број.“⁸

Златни број – тачније 1,618 – јесте принцип универзалне хармоније, који чини, према неким теоријама, кључ апсолутне концепције о лепом.

Да ли је Бранкуши познавао теорију о златном броју, коју је користио у *Стубу бескраја*? Вероватно, пошто је био пријатељ са браћом Вијон (Марсел Дишан, Жак Вијон и Рајмонд Дишан-Вијон) који су, заједно са другим пријатељима – Валтером Пахом, Фернаном Лежеом, Пикадијом, Гијомом Алолинером и Мецингером, оформили групу, и 1912. организовали у Паризу изложбу под називом „Златни пресек.“ Готово је сигурно, да је Бранкуши познавао и Матилу Гику, чија је књига „Златни број,“ овај проблем учинила поново актуелним у периоду између два светска рата.

У сваком случају, било да је својом уметничком интуицијом или свесно користио сазнања о златном броју, Бранкуши је свом *Стубу* дао врлине златног броја, симбола космичке хармоније.

„Хтео сам да направим *Стуб* који подупиरे небески свод. Природа ствара биљке које расту и црпу снагу из земље. Ето мог *Стуба*. Његови облици су исти, од подножја до врха, и нису му потребни ни постоље ни основа. Ветар не може да га сруши, јер он се одупиरे својом сопственом снагом. Један од мојих пријатеља ми је рекао да је постао свестан лепоте врта где се *Стуб* налази тек после његовог постављања.“⁹

⁷ W. Tucker, *Brancusi at Targu –Jiu, in The Language of Sculpture*, 1968, 136.

⁸ A. Gheorghiu, *Proportii și trasee geometrice in sculptura lui Brâncuși*, „Tribuna“, 24. 2. 1966.

⁹ Mircea Deac, *Românul Brâncuși*, „Thausib“, Sibiu, 1996, 172.

⁶ Claudia Millian, *Sinteză și spirit românesc*, „Gorjanul“, 8. 11. 1937.

Професор С. Гидион је на једном семинару у Политехничкој школи у Цириху, коментарисао просторну симетрију *Стуба бескраја* уз помоћ фотографија: „У модерном вајарству, Бранкушијев *Стуб бескраја* нам нуди пример симетрије која се постиже понављањем. Није случајност што ово божанствено ваздушасто дрвеће задивљујућих пропорција поседује све познате симетрије.

Штавише, он представља билатералну симетрију са 4 вертикалне и 2 хоризонталне стране. Кружна симетрија се јавља ако окренемо *Стуб* на оси за 90 степени. Све ове симетрије су просторне.“¹⁰

Како би *Стубу* подарио савитљиву и компактну силуету, и заштитио га од хладне и строге геометрије, скулптор је благо заоблио углове сваког елемента. Сви ови технички подухвати нису могли да буду само плод изузетно развијеног уметничког инстинкта. Бранкуши је замишљао своје скулптуре, слушао мисао материје и знао је да су животне потребе снажније од строгих правила геометрије. Био је познавалац оне битне човекове мудрости. Знао је човекове тајне, које су исказали само људи у античкој Грчкој. Поседовао је чудесну интуицију о стварима. То је допринело стварању уметничког дела, онда када је уметник био у „стању да га уради.“

Године 1964, Петру Комарнеску је у чланку објављеном у „*Journal de Genève*“, први пут скренуо пажњу на једну битну особину *Стуба бескраја*: „Било да га посматрамо изблиза, било издалека, *Стуб бескраја* изазива запрепашћујући утисак. Није само реч о начину на који се приказује у простору, већ о нечему више, што никада до сада није било анализирано. Различите ромбоидне секције се продужавају или скраћују према померању посматрача, и добијају непредвидиве облике, људске, животињске или чисто геометријске. Ако се приљубиш уз *Стуб* и погледаш горе, његови углови се претварају у кристале, у венац планина или у оне степенице ка небу, које проналазимо у астечким споменицима. Оно што још више изненађује је то што се под одређеним углом гледања јавља, или вертикална процесија карријатида, која се уздиже ка небу, или типичан бранкушијевски лет птица. Магична моћ овог *Стуба* је неограничена: она се темељи на вертикалној процесији која преовладава у целокупном Бранкушијевом стваралаштву, и на тај начин *Стуб бескраја* се јавља као, заиста, један духовни тестамент великог уметника.“¹¹

¹⁰ C. Geidion – Welcker, *Brancusi*, „Griffon“, 1959, 203.

¹¹ P. Comarnescu, *Le Testament de Brancusi*, „*Journal de Genève*“, br. 167, 18–19. juli 1964, 5–6.

Неки критичари уметности, открили су на њему и друга значења, што је довело до упоређивања *Стуба бескраја*, са ниском бројаница, погребним стубом, планинским путем који се пење у цик-цак, серијом елипси, живахном спиралом, слављењем вертикалности, божанским стаблом.

Дакле, *Стуб бескраја* обезбеђује општење са небом, и чини лакшим уздизање душа горжанских хероја на небо, који су то заслужили жртвујући се за одбрану отаџбине. На тај начин се завршава ова изванредна имагинативна поворка, која је имала, на раздаљини од километар и по, три станице са три споменика, и цео град, на свом путу. Не постоји у историји модерне скулптуре – споменик сличан овоме.

Када посматрамо овај споменик херојима, имамо осећај ведрине, смирености, сабраности, помирења са законима природе, побожности коју инспирише хармонија пропорција, великодушност ритма, и духовна димензија целине.

Уметничко дело је само онда истинско, ако кроз њега проговори дрхтај будућности. Непрегледна ниска Бранкушијевих ремек-дела укључујући и Меморијални комплекс то недвосмислено потврђује.¹²

Ванредни стилист, о коме се мислило да се данима мучио појединим својим делима, ударио је печат скулптури XX века.¹³

Константин Бранкуши је див модерне уметности, а Тргу Жиу је сребрна чинија у којој се огледа његова душа.

¹² Каменко М. Марковић, приредио је 2007. године, изложбу фотографија Бранкушијевих дела. Изложба је одржана у Нишком културном центру, поводом педесетогодишњице смрти Константина Бранкушија. Педест и две изложене репродукције изазвале су велико интересовање публике, која је тада први пут видела и скулптуре које чине саставни део Меморијалног комплекса у Тргу Жиу.

¹³ Каменко М. Марковић, *Чежња за непрегледним просторством – Константин Бранкуши*, Зборник радова Филозофског факултета, Косовска Митровица, бр. XXXV/2005, 221–236.

* Фотографије Бранкушијевих дела репродукованих у овом раду начинио је Каменко М. Марковић.

Коришћена литература

1. Tretie Paleolog, *De vorbă cu Brâncuși*, 88 - 90 (u rukopisu).
2. I. Pogorilovchi, *Comentarea Copodoperei*, „Junimea“, 1976, 254–255.
3. Kamenko M. Marković, *În curtea casei părintești a lui Brâncuși*, „Agero“, Študgart, 31. 7. 2011.
4. Șt. Georgescu-Gorjan, *Cu privire la ansamblul statuar brâncușian*, „Viața Românească“, br.12, 1964.
5. Claudia Millian, *Sinteză și spirit românesc*, „Gorjanul“, 8. 11. 1937.
6. W. Tucker, *Brancusi at Targu –Jiu, in The Language of Sculpture*, 1968, 136.
7. A. Gheorghiu, *Proporții și trasee geometrice în sculptura lui Brâncuși*, „Tribuna“, 24. 2. 1966.
8. Mircea Deac, *Românul Brâncuși*, „Thausib“, Sibiu, 1996, 172.
9. C. Geidion–Welcker, *Brancusi*, „Griffon“, 1959, 203.
10. P. Comarnescu, *Le Testament de Brancusi*, „Journal de Genève“, br.167, 18–19. juli 1964, 5–6.
11. Каменко М.Марковић, *Чезња за непрегледним пространством – Константин Бранкуши*, Зборник радова Филозофског факултета, Косовска Митровица, 2005, бр. XXXV, стр. 221–236.

Kamenko M. MARKOVIC

TARGU JIU- HARMONY SHRINE

Summary

This paper discusses the memorial complex in Targu Jiu- the most valuable sculptural collection of Constantin Brancusi(1876-1957). The most famous sculptor of the twentieth century, and one of the largest in the history of sculpture, completed this complex in the period from 1937 to 1938.

The Memorial Complex in Targu Jiu which was put up in honor of the heroes of County Gorz, who

died in the First World War, consists of three mutually integrated unities: Table of Silence, The Gate of the Kiss, Endless Column.

Targu Jiu joined both nature and art into an extraordinary whole; therefore, it is concerned to be the most beautiful creation which can be seen in the whole of Romania.

Каменко М. МАРКОВИЋ

ТРГУ ЖИУ – СВЕТИЛИШТЕ НА ХАРМОНИЈАТА

Резиме

Во овој труд станува збор за Меморијалниот комплекс во Тргу Жиу, најблескавата скулпторска целина на Константин Бранкуши (1876-1957). Најпрочуениот скулптор од првата половина на 20 век и еден од најголемите во историјата на скулптурата, го реализира овој комплекс во периодот 1937-1938 година.

Меморијалниот комплекс во Тргу Жиу е подигнат во слава на еден херој од жупанијата Горж,

загинат во Првата светска војна, и се состои од три меѓусебно интегрирани целини: Маса на молкот, Порта на бакнежот и Столб на бескарајот.

Во Тргу Жиу е создадена неповторлива спрега на уметноста и природата и затоа тој е најубавото од се што може да се види во Романија.